

Median ja viestinnän tutkimuksen päivät 2016

8. – 9.4.2016, Arcada AMK, Helsinki

Tieteen julkisuus ja tiedeviestintä -työryhmä

SEMINAARIHUONE F367

Työryhmän aikataulu:

Perjantai 8.4. klo 14–15.30 (pj Erkki Karvonen, Esa Väliverronen)

Sampsa Saikkonen
Anna-Maija Huhta
Esa Väliverronen
Lise Niska ja Tuomo Mörä

Lauantai 9.4. klo 9.00–10.30 (pj Esa Väliverronen, Erkki Karvonen)

Erkki Karvonen
Tuukka Hämäläinen
Aki Harju
Marja Nousiainen

Lauantai 9.4. klo 10.45–12.00 (pj Erkki Karvonen, Esa Väliverronen)

Vienna Setälä-Pynnönen
Maria Lassila-Merisalo

Abstraktit:

Sampsa Saikkonen, Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos, Viestintä

Kuka on asiantuntija, mitä on asiantuntijuus? Toimittajien selontekoja terveellisen syömisestä asiantuntijoiden valinnasta ja asiantuntijuuden arvioinnista

Terveellinen syöminen on suosittu aihe nykymediassa. Asian arkipäiväisyydestä huolimatta aihetta kommentoivat mediassa usein myös asiantuntijat. Asiantuntijoiden valinta lähteiksi, tai sen miettiminen mitä aiheeseen asiantuntijuus itseasiassa on, ei kuitenkaan ole yksinkertaista toimittajille. Monet toimijat esiintyvät terveellisen syömisestä asiantuntijoina julkisuudessa ja aiheeseen liittyvät väittämät ovat usein ristiriitaisia. Toimittajien harkintaan vaikuttaa väistämättä myös aiheen luonne, sillä terveelliseen syömiseen liittyy sekä teoreettisia että käytännöllisiä näkökohtia, mutta myös moraalisia kysymyksiä. Aiemmassa tutkimuksessa kysymystä journalismista ja asiantuntijuudesta on usein lähestytty keskittymällä toimittajien heikkouksiin tai vinoumiin asiantuntijoiden hyödyntämisessä lähteinä. Tällainen näkökulma kuitenkin olennaisesti jättää tarkastelematta harkintojen kirjoa, joka liittyy asiantuntijoiden ja asiantuntijatiedon journalistiseen hyödyntämiseen – varsinkin arkipäiväisten aiheiden yhteydessä.

Tässä esityksessä tarkastellaan toimittajien selontekoja terveellisen syömisen asiantuntijoiden valinnasta ja asiantuntijuuden arvioinnista hyödyntäen Nigel Gilbertin ja Michael Mulkayn (1984) tulkintarepertuaarin käsitettä analyttisenä työkaluna. Esitys pohjaa kymmeneen syvähaastatteluun terveellisestä syömisestä kirjoittaneiden toimittajien kanssa. Tutkimuksessa tunnistettiin neljä eri tulkintarepertuaaria toimittajien selonteoissa. Näissä repertuaareissa asiantuntijuutta tulkitaan, ja tullaan rakentaneeksi, eri tavalla. Tulkintarepertuaarien – ja niiden välisen suhteutumisen – kuvailu toimii esityksessä pohjana teoreettisemmalle keskustelulle journalismin suhteesta asiantuntijuuteen. Esitän, että ambivalenssi ja vaihtelevuus toimittajien puheessa terveellisen syömisen asiantuntijuudesta ei kuvasta niinkään puutteellista ymmärrystä asiantuntijuudesta. Pikemminkin ne heijastelevat niitä haasteita ja monimutkaisuutta, jonka toimittajat kohtaavat, kun he hyödyntävät sekä harkitsevat asiantuntijuutta tietyssä sosiaalisessa ja kulttuurisessa kontekstissa.

Anna-Maija Huhta, Oulun yliopisto, informaatiotutkimus ja viestintä

Karppaus.info -keskusteluryhmä virallisten ravitsemussuositusten haastajana

Valtavirrasta poikkeavat erilaiset ruokailutavat ja dieetit ovat tänä päivänä muodikkaita ja niitä käsittelevät tekstit täyttävät median palstatilaa säännöllisesti. Suomessa ja Ruotsissa 2010-luvun alkupuolen trendikkäin ruokailutapa oli vähähiilihydraattinen, suuhun sopivasti nimetty karppaus. Amerikkalaisen Robert Atkinsin (1979) 1970-luvun lopulla kehittämä ”low carb diet” perustuu kehon ketoositilaan, johon päästiin jättämällä ruokavaliosta pois suurin osa ellei jopa kaikki hiilihydraattia sisältävät ainekset. Atkinsin mukaan rasva palaa ja ihminen laihtuu melkein kuin itsestään, syömällä rasvaisia maitotuotteita, lihaa ja kalaa. Karppauksesta keskusteltiin julkisuudessa runsaasti ja erityisesti sen suhdetta kansallisiin ravitsemussuosituksiin ruodittiin tarkkaan lehdissä, televisiossa sekä internetin keskustelupalstoilla. 1950-luvun kolesterolitutkimusten pohjalta kehitetyt kansalliset ravitsemussuositukset ovat ristiriidassa karppaajien vähähiilihydraattista ja runsasrasvaista ruokavaliota suosivan elämäntavan kanssa.

Pro gradu –työssäni ”Älä kirjoita tänne virallisterveellistä propagandaa!” Karppaus.info – keskusteluryhmä virallisten ravitsemussuositusten haastajana” (Huhta, 2013) tarkastelin keskusteluryhmässä rakennettuja puhetapoja sekä retorisia vaikuttamisen keinoja, joiden avulla keskusteluryhmä haastoi viranomaisten laatimat ravitsemussuositukset. Keskeisenä näkökulmana tutkimuksessani oli erityisesti tieteen ja tieteellisen tiedon rooli karppausaiheissa keskusteluissa. Patrick Wilsonin (1983) kognitiivisen auktoriteetin käsite tarjoaa uudenlaisen teoreettisen näkökulman tutkimukseni tuloksiin. Tuleva väitöstutkimukseni jatkaa pro gradu -työssäni käsiteltyjä teemoja. Tutkimuksessa tarkastellaan arkielämän terveystiedon lukutaitoa sekä kognitiivisen auktoriteetin rakentumista nuorten terveysaiheissa sosiaalisen median teksteissä.

Lähteet:

Atkins, Robert C. (1979) Tri Atkinsin dieettivallankumous: syökää hyvin ja pysykää solakkana. Helsinki: Otava.

Huhta, Anna-Maija (2013) ”Älä kirjoita tänne virallisterveellistä propagandaa!” Karppaus.info – keskusteluryhmä virallisten ravitsemussuositusten haastajana. Tiedeviestinnän pro gradu –tutkielma. Oulu: Oulun yliopisto.

Wilson, Patrick (1983) *Second-hand Knowledge: an Inquiry into Cognitive Authority*. Westport, Conn.: Greenwood Press.

Esa Väliaverronen, Helsingin yliopisto, viestintä

Tieteen julkisuus ja asiantuntijuuden laajeneminen

Tieteellisiä asiantuntijoita haastetaan yhä herkemmin julkisuudessa. Samaan aikaan itse asiantuntijuus on murroksessa ja monet muutkin kuin perinteisen pitkän tieteellis-ammattillisen koulutuksen saaneet ryhmät esiintyvät asiantuntijoina julkisessa keskustelussa. Asiantuntijuuden murrokselle antavat vauhtia yhteiskunnan modernisaatio, yksilöllistyminen, yleinen koulutustason nousu ja instituutioiden kritiikki.

Tässä esityksessä arvioin asiantuntijuuden laajenemista kahden aiemmin julkaistun tapaustutkimuksen pohjalta. Tavoitteena on analysoida median roolia asiantuntijuuden laajenemisessa sekä mediamaisen muutoksen asettamia haasteita tutkijoille.

Itävaltalainen tieteen tutkija Helga Nowotny on kuvannut nykytilannetta paradoksaalisena: koskaan aiemmin tieteellinen asiantuntemus ei ole ollut näin näkyvää ja kysyttyä, eikä myöskään yhtä kiistanalaista. Asiantuntijoiden kritiikki ja asiantuntijoiden kirjon laajeneminen näkyy erityisesti ruokaan ja terveyteen liittyvässä julkisessa keskustelussa.

Tieteellisten asiantuntijoiden rinnalle ja myös haastajiksi ovat nousseet esimerkiksi ravintoterapeutit, kunto- ja elämäntapavalmentajat. Tätä uutta asiantuntijoiden ryhmää voi kutsua kenttäasiantuntijoiksi (Setälä & Väliaverronen 2014). Heidän koulutustaustansa on varsin kirjava ja useimmat ovat hankkineet pätevyytensä ensi sijassa työn kautta. Toisin kuin tieteelliset asiantuntijat, jotka puhuvat tieteen kieltä ja vetoavat tilastoihin, kenttäasiantuntijat puhuttelevat yleisöään suoremmin henkilökohtaisiin kokemuksiin vedoten. Kenttäasiantuntijat ovat yhtäältä ”kokemusasiantuntijoita”, jotka puhuttelevat ”asiakkaitaan” motivoiden ja kannustaen, toisaalta he esiintyvät tieteellisen tiedon ja teknisten apuvälineiden auktorisoituina soveltajina. Tieteellisistä asiantuntijoista poiketen he soveltavat tutkimustietoa usein valikoiden ja omia kenttätöiden kokemuksiaan täydentäen. Joskus kenttäasiantuntijoista nousee myös virallisen tieteellisen tiedon kyseenalaistajia.

Samaan aikaan tutkijoille asetetaan uusia paineita julkisessa keskustelussa. Tutkijoita kannustetaan nykyisin kertomaan työstään erilaisille yleisöille, osallistumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja esiintymään mediassa.

Mikä sitten on tutkijalle sopiva julkisen asiantuntijan rooli? Kysely elintarvike- ja terveystutkijoille (Väliaverronen 2015) osoitti, että tutkijoista rajasi tiedeviestinnän tiukasti oman tutkimuksen tulosten popularisointiin. Tämä rajoitti heidän mahdollisuuksiaan osallistua asiantuntijoina sellaiseen julkiseen keskusteluun, joka saa alkunsa tiedeyhteisön ulkopuolelta. Samaan aikaan monet silti valittivat julkisen keskustelun heikkoa tasoa ja toivoivat, että tutkimus olisi siinä paremmin esillä. He eivät kuitenkaan halunneet astua mediajulkisuuden areenoille, koska kokivat niiden pelisäännöt vieraksi tai vastenmielisiksi.

Toisaalta osa tutkijoista oli omaksunut ”modernin tutkijan” roolin, jossa tärkeää on osallistuminen tiedettä koskevaan keskusteluun muillakin kuin tieteen omilla areenoilla. Näille tutkijoille ei ole vierasta kirjoittaa blogi tutkimuksensa pohjalta, jakaa julkaisujaan sosiaalisessa mediassa, antaa haastattelu ja kommentoida ajankohtaisia, omaan alaan liittyviä ilmiöitä. Osallistuessaan yhteiskunnalliseen keskusteluun, tutkija ei voi rajata esiintymistään pelkästään oman tutkimuksen

popularisointiin. Samalla tutkija joutuu opettelemaan uusia tapoja viestiä pärjätäkseen kilpailussa julkisen asiantuntijuuden markkinoilla.

Lähteet:

Setälä, Vienna & Esa Väliverronen. Fighting fat: the role of ‘field experts’ in mediating science in health communication. *Science as Culture* 23 (2014): 4, 517–536.

Väliverronen, Esa (2015) Tiedeviestintä ja asiantuntijuus – tutkijoiden muuttuva suhde julkisuuteen. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (3): 121–131.

Lise Niska ja Tuomo Mörä, Helsingin yliopisto, viestintä

Sosiologisen tutkimustiedon muuttuminen popularisointiprosessissa

Esityksessä analysoidaan, miten sosiologinen tutkimustieto muuttuu siirtyessään populaariin mediajulkisuuteen. Tarkastelun kohteena on erityisesti se, miten tiedon sisältö ja esitystapa muuttuvat sekä se, mitä tutkimuksen ulkopuolisia elementtejä tutkimusten tiedotteissa ja tutkimusta käsittelevissä mediateksteissä esiintyy.

Tutkimusaineistona on kolme Suomessa eniten mediajulkisuutta saanutta sosiologian väitöskirjaa vuosilta 2008–11: Jussi Perälän (2011) ”Miksi lehmät pitää tappaa?": Etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huumemarkkinoista Suomessa, Jaana Maksimaisen (2010) Parisuhde ja ero: Sosiologinen analyysi terapeuttisesta ymmärryksestä sekä Anna Kontulan (2008) Punainen eksodus: Tutkimus seksityöstä Suomessa. Väitöskirjojen lisäksi aineisto koostuu väitösten tiedotteista sekä väitöskirjaa käsittelevistä mediateksteistä. Media-aineisto sisältää uutisia, tutkijan haastatteluun pohjautuvia artikkeleita, kirja-arvosteluja ja kolumneja. Tutkimusmenetelmänä on teorialähtöinen sisällönanalyysi. Teoreettisena viitekehyksenä käytetään Massiano Bucchin (1998, 2008) esittämää tiedeviestinnän jatkumomallia.

Tutkimustulokset kyseenalaistavat yleistä väittämää, jonka mukaan popularisointi tai yleistajuistaminen vääristävät tieteellistä tietoa, sillä tiedon sisällölliset muutokset tiedotteissa ja mediateksteissä osoittautuivat harvinaisiksi. Myös esitystavan muutokset olivat vähäisiä ja selitettävissä tiedon muokkaamisella tekstilajiin sopivaksi.

Tutkimuksen keskeisin tulos on tutkimuksen ulkopuolisten elementtien vaikutus tiedon muuttumiseen. Eniten tietoa muutti tutkimustiedon sekoittuminen tutkimuksen ulkopuolisiin elementteihin kuten tutkijan ja toimittajien kannanottoihin. Sekoittuminen johtuu siitä, ettei mediateksteissä useinkaan eroteta tutkimustuloksia ja muuta tietoa tai argumentaatiota toisistaan. Mitä laajempi ja monipuolisempi mediateksti oli, sitä pienempi oli alkuperäisen tutkimustiedon rooli. Tutkimustulosten referoinnin sijaan mediateksteissä viestittiin tutkimuksesta tehtyjä tulkintoja, joita verrattiin muuhun, useimmiten ei-tieteelliseen tietoon. Alkuperäinen tieto ei siis pelkästään siirry toiseen kontekstiin tai muutu, vaan popularisointiprosessissa syntyy kokonaan uutta tietoa.

Kirjallisuus:

Bucchi, Massimiano (1998): *Science and the media: alternative routes in scientific communication*. routledge, London.

Bucchi, Massimiano (2008): Of devicits, deviations and dialogues. Theories of public communication of science. In Bucchi & Trench (eds.): Handbook of Public Communication of Science and Technology. Routledge, London and New York.

Kontula, Anna (2008): Punainen eksodus. Tutkimus seksityöstä Suomessa. Like, Helsinki.

Maksimainen, Jaana (2010): Parisuhde ja ero: Sosiologinen analyysi terapeutisesta ymmärryksestä. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Perälä, Jussi (2011): ”Miksi lehmät pitää tappaa?” Etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huumemarkkinoista Helsingissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Erkki Karvonen, Oulun yliopisto, tiedeviestinnän maisteriohjelma, Informaatiotutkimus ja viestintä

Tieteentekijän stereotyyppinen kuva

Tieteilijä on yhä parrakas vanhempi mies laboratoriotakki yllään, silmälasit nenällä, lähettyvillään koeputkia, kemikaaleja tai mikroskooppi, kirjoja ja kaavoja taululla, tukka on kuin räjähdyskän jäljiltä ja pään yllä leimahtaa oivalluksen lamppu. Tutkija on innokas ja asiaansa uppoutunut, mutta hahmoltaan epäsiisti, ulkomuodostaan piittaamaton ja totinen, yksinäinen sekä epäsosiaalinen. Mahdollisesti hän on vinksautanut, hullu tiedemies. Tällainen stereotyyppinen kuva syntyy kun lapsia pyydetään piirtämään tieteilijän kuva. Herättääkö tämä imago luottamusta tieteeseen ja auttaako se rekrytoimaan nuoria? Käyn esitelmässäni läpi runsasta ”images of scientists” tutkimuskirjallisuutta ja havaintoja omien aineistojen pohjalta.

Margaret Mead ja Rhoda Métraux aloittivat tutkimustradition vuonna 1957 laajalla tutkimuksella, jossa selviteltiin yhdysvaltalaisen high school-ikäisten oppilaiden tiedettä ja tieteilijöitä koskevia mielikuvia. Menetelmänä oli pyytää nuoria kirjoittamaan tieteestä ja tieteilijöistä, sekä täydentämään lauseita. Pojilta kysyttiin millaisia tiedemiehiä he haluaisivat olla, sen sijaan tytöiltä kysyttiin mm. millaisen tiedemiehen kanssa he haluaisivat mennä naimisiin.

Kasvatustieteilijät ovat panneet merkille, että lasten piirroksista saa helposti selville heidän käsityksiään maailmasta. Esim. David W. Chambers julkaisi vuonna 1983 tutkimuksensa ”Stereotypic images of the scientist: The Draw-A-Scientist Test “. 4800 amerikkalaiselle lapselle tehty testi toi selkeästi esiin alussa kuvatun stereotyypin. *Science Communication* ja *Public Understanding of Science* -journaleissa on julkaistu uudempia vastaavia tutkimuksia, esim. Espanjan Kataloniassa ja Kreikassa tehtyinä. Stereotyyppi on pitänyt hyvin pintansa 1950-luvulta saakka. Espanjan tutkimuksessa ilmeni, että erityisesti pojat ja yli 12-vuotiaat piirsivät hyvin stereotyyppistä kuvaa. Poikien piirroksissa tieteilijä oli lähes aina mies, mutta tytöistä 40 prosenttia piirsi tiedenaisen. Myös nuoria ja hymyileviäkin piirrettiin. Laboratorio säilyi ympäristönä, mutta hyvin harvoin tutkija kuvattiin epäystävälliseksi, mielipuoleksi tai vaaralliseksi.

Viihde on vahva ehdokas stereotyyppisen kuvan luojaksi. Tämä ilmenee myös Maria-Melina Väyrysen tiedeviestinnän pro gradu -tutkielmasta ”Tiedemiesrepresentaatio lasten- ja nuortenelokuvissa vuosina 1999–2008” (1999). Sovellan myös vuosien varrella luentokursseilla opiskelijoilla piirättämiäni tutkijan kuvia.

Tuukka Hämäläinen, Helsingin yliopisto, viestintä

Tieteen esittäminen 2000-luvun fiktiivisessä valtavirtaelokuvassa

Käsittelen esitelmässäni väitöskirjatutkimustani, joka koskee tieteen esittämistä 2000-luvun populaarissa fiktioelokuvassa. Kansainvälisesti ainutlaatuinen tutkimus selvittää laajan tutkimusaineiston perusteella millaisena tiede, tiedemiehet, tieteen instituutiot ja tieteellinen tieto kuvataan valtavirtaelokuvassa.

Fiktion esittämän tiedekuvan on osoitettu vaikuttavan keskeisesti tapaan, jolla suuri yleisö suhtautuu tieteeseen. Tämän ovat osoittaneet esimerkiksi monet vastaanottotutkimukset, sekä elokuvien (esim. Jaws, 1975) osoitettu vaikutus tutkimusrahoitukseen. Tieteen representaatioita fiktiivisissä medioissa ei kuitenkaan ole tutkittu systemaattisesti juuri lainkaan, ja aiempi tutkimus keskittyy yleensä aihetta sivuaviin kysymyksiin, kuten tieteellisten neuvonantajien käyttöön elokuvatuotannoissa. Tieteen voisi kuitenkin väittää näyttelevän yhä keskeisempää asemaa monissa valtavirtaelokuvien narratiiveissa, joten tällä kuvauksella on väistämättä yhä suurempi merkitys myös tieteelliselle yhteisölle.

Lisäksi monet ennakkokäsitykset tieteen fiktiivisestä esittämisestä ovat vanhentuneita: 1900-luvun aikana tiede esitettiin useimmiten vaarallisena ja tieteilijät "hulluina tiedemiehinä", mutta 2000-luvun myötä nämä stereotyyppit ovat väistymässä. Tieteilijät itse taas kokevat usein tulevansa väärin edustetuiksi elokuvissa. Tutkimukseni tavoitteena onkin objektiivisuuteen pyrkien kartoittaa, millaista tiedekuvaa nykyinen valtavirtaelokuva välittää.

Tutkimukseen valikoidaan elokuvan suosion ja tieteen keskeisyyden kriteerein noin 75–125 valtavirtaelokuvan aineisto, josta analysoidaan kymmeniä eri osatekijöitä, kuten edustettuja tieteenaloja, tieteilijöiden luonteenpiirteitä, tutkimusmenetelmiä ja tutkimuksen eettisyyttä. Sovellan tutkimuksessa laadullista sisällönanalyysia, sekä hieman kvantitatiivisia menetelmiä, jotka tuottavat myös selkeää tilastotietoa tieteen representaatioiden yleisistä piirteistä.

Tutkimus on myös tieteidenvälistä, sillä sovellan väitöskirjassani paitsi tiedeviestinnän, myös tieteen tutkimuksen ja elokuvatutkimuksen teorioita. Tarjoan Median ja viestinnän tutkimuksen päiville esitelmää, jossa esittelen väitöskirjahankkeeni, sen taustat, tutkimusmotivaation, keskeiset tutkimuskysymykset, sekä alustavan hypoteesin tuloksista. Toivon myös saavani palautetta, mistä olisi valtavasti hyötyä alussa olevalle tutkimukselle.

Aki Harju, Oulun yliopisto, Informaatiotutkimus ja viestintä

Onnettomuusnarratiivi kaivoksiin liittyvän ympäristöjournalismin jäsentäjänä

Esitykseni perustuu tekeillä olevaan väitöstutkimukseeni, jossa tarkastelun kohteena ovat Talvivaaran ja Kevitsan kaivosten mediajulkisuus ja mediarepresentaatiot. Aineistona on kaivosten lähialueella vaikuttavien sanomalehtien Kainuun Sanomien ja Lapin Kansa, sekä toisaalta maantieteellisesti kauempana vaikuttavien Kalevan ja Helsingin Sanomien kirjoittelu näistä kaivoksista vuonna 2012.

Lähestymistapa tutkimuksessa on kehysanalyttinen. Tutkimusaineistosta hahmottui kolme pääkehystä, talouden pääkehys, ympäristön pääkehys ja turvallisuuden pääkehys. Näistä ensin mainittu näkee kaivokset taloudellisena ilmiönä, jolloin pääosaan nousevat kaivosteollisuuden aluetaloudelliset vaikutukset ja kaivosten tuomat työpaikat. Turvallisuuden pääkehyksessä rajaudutaan tarkastelemaan kaivospäästöjen terveysvaikutuksia. Kehys nostaa esiin paitsi säteily- ja raskasmetallipäästöihin liittyvät konkreettiset uhkat, kuten monet syöpäsairaudet ja kehityshäiriöt, myös viranomaisten auktoriteettiaseman turvallisuuteen liittyvän tiedon tuottamisessa ja

turvallisuusuhkien mitätöinnissä. Ympäristön pääkehyksessä tuodaan esiin kaivostoiminnan ympäristövaikutukset ja ympäristönsuojelulliset arvot. Kehyksessä kaivostoimintaa tarkastellaan usein kielteisessä valossa.

Tutkimusaineiston perusteella pohjoisen kaivoksia käsittelevä lehtikirjoittelu oli hyvin kaksijakoista. Vastakohtaisia talouden ja ympäristön pääkehkyksiä käytettiin kirjoittelussa lähes yhtä paljon. Tyypillistä teksteille oli, että ne esittivät kaivoksiin liittyvät näkemykset ja tulkinnat varmoina tietoina, vaikka niin ympäristö- kuin talousvaikutuksiin kytkeytyvät arviot olivat usein sidoksissa tulevaisuuden ennusteisiin, joihin liittyy aina kosolti epävarmuustekijöitä.

Esityksessä keskitytään ympäristön pääkehykseen ja erityisesti tämän alakehykseen, onnettomuuden kehukseen, jota voi nimittää myös onnettomuusnarratiiviksi. Onnettomuusnarratiivi on paradoksaalisesti toiminnanharjoittajalle yleensä myönteinen käsitteellistämistapa, sillä onnettomuuksiin usein liitettävä yllätyksellisyys vähentää toimijan omaa vastuuta tapahtumien kehittämisessä. Teknisiin ongelmiin vetoaminen on tehokas strategia, sillä tekniikkaan painottuminen vie ympäristöongelmalta poliittisen luonteen. Leimallista onnettomuuden kehykselle on passiivin käyttö. Kielteisiä asioita käsiteltäessä tekijä tyypillisesti hämärretään.

Ympäristöuutisoinnin rajautumista onnettomuustilanteiden ja niiden jälkihoidon käsittelyyn on pidetty journalismin kehittymättömyyden merkinä. Esityksessäni tarkastelen, missä määrin onnettomuus on säilyttänyt asemansa modernia suomalaista ympäristöjournalismia organisoivana tarinalinjana.

Marja Nousiainen, Oulun yliopisto, Informaatiotutkimus ja viestintä

Kuinka uutiskriteerit rakentavat maailmaa historian oppikirjoissa? Miten rasismi, muukalaisviha, toiseus tai syrjintä näkyvät niiden kerronnassa?

Tutkimusaineistona ovat kahden viimeksi toteutetun opetussuunnitelmauudistuksen mukaiset perusopetuksen ja lukion oppikirjat vuodesta 1993. Oppikirjojen maailmankuvaa tarkastellaan postkolonialistisen kulttuuritutkimuksen ja kehysanalyysin keinoin. Miltä kirjojen kuva näyttää, perustuuko se tieteeseen vai ajankohtaisjournalismiin? Mitä vaikutuksia kuvalla on?

Postkolonialistinen kulttuurin- ja kirjallisuudentutkimus auttaa löytämään aineistosta asioita, joita ei pelkän historian tutkimuksen menetelmillä pysty havaitsemaan. Kehysanalyysillä järjestellään aineistoa järkevällä tavalla.

Aineistosta lähdetään hakemaan vahvoja, hegemonisen aseman saavuttaneita diskursseja. Kulttuuriset itseäänselvyydet ja kyseenalaistamattomat totuudet halutaan esille. Hegemoninen diskurssi on lukumääräisesti hallitseva, se esitetään vaihtoehdottomana tai sen sanoma koetaan itsestään selvänä.

Postkolonialistisen teorian avulla voi hyvin tutkia suomalaisen kulttuurin, oppikirjojen ja tiedonvälityksen rakenteita.

Työryhmässä esitellään asiaa käytännön esimerkkien kautta. Millaisia alustavia tutkimustuloksia aineistosta on löydettävissä? Millaisiin subjektipositioihin, toimija-asemiin ihmiset voivat asettaa tai heidät voidaan asettaa? Mistä diskurssissa saa puhua, mitä puhunnan kohteesta voidaan sanoa, kenellä on puhevalta, kenen äänellä puhutaan?

Tutkimus tuo uutta tietoa aiheeseen, jota on tutkittu vain vähän tästä näkökulmasta. Oppikirjojen sisällön suhdetta kulloinkin käynnissä olevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ei ole peilattu tarpeeksi.

Vienna Setälä-Pynnönen, Helsingin yliopisto

Terveyden tekijät ja geenikäsitys suomalaisessa terveystiedossa

Havaitsin suomalaista terveystiedon käsittelevässä väitöskirjassani (Setälä-Pynnönen 2015), että julkisessa keskustelussa on kiinnitetty huomiota elintapojen ja aikuisiän elintapojen käsittelevän terveystiedon välillä. Vallitseva terveyspuhe olettaa, että DNA:n, ravitsemuksen, liikunnan ja painonhallinnan lisäksi on olemassa vain vähän yksilön terveyteen vaikuttavia tekijöitä. Terveystiedon kuva siitä, mitä geenit tekevät, on vanhentunut.

Tieteeseen nojaava terveyden julkisuus on puhunut viime vuosikymmeninä niukasti toisen ihmisen merkityksestä terveydelle. Kuitenkin arvovaltaiset lehdet ovat julkaisseet kestävästä näyttämästä sosio-emotionaalisista tekijöistä, jotka suojaavat kehittyvän yksilön immuunisysteemiä, kykyä selvitä toimintaympäristön muutoksista ja jotka ennustavat hyvää terveyttä. Tiedetään, että varhaisen hoivan terveystiedon vaikutukset periytyvät ja ikään kuin ylittävät genomien vaikutuksen.

Uusin tieto kokemusten vaikutuksesta geenien toimintaan ja ilmiöihin normaalissa yksilönkehityksessä on pysynyt toistaiseksi tieteellisenä keskusteluna ja saavuttanut niukasti julkisuutta suomalaisten terveystoimijoiden parissa. Suomalaisten opiskelijoiden ja koulun oppikirjojen geenikäsitukset ovat vanhentuneita. Terveystieteellinen tutkimus on puolestaan keskittynyt aikuisten oikeuksiin, tietosuojaan ja tekijyyteen ottanut paljolti annettuna ja jopa myyttisinä faktoina terveyden ammattilaisten ja tutkijoiden käsitykset terveydestä ja geneista.

Elintapojen terveystiedon käsittelevän tiedon demokratisoituminen ei ole johtanut sosioekonomisten terveyserojen kaventumiseen, terveystietämättömyyden pysyviin muutoksiin kaikissa väestöryhmissä tai väestöllisen terveydentilan kohenemiseen eräiden kansantautien kohdalla. Mikä julkisen terveyspuheen lähdekäytäntöjä ohjaa ja miten lähdekäytäntöjen kiilua voi selittää?

Yksittäiset tutkijat ja lääkärit ovat kertoneet itsesensuurista. He tuntevat geenien ja ympäristön vuorovaikutusta ja toisen ihmisen merkitystä käsittelevän terveystiedon. Tiedon artikuloiminen koetaan kuitenkin hankalana yksilöllisten kasvatusvalintojen loukkaamattomuutta ja molekyyli-tasolla kaupallistamista korostavassa kulttuurissa.

Tässä esityksessä keskustelen väitöskirjani pohjalta vallitsevan terveystietämättömyyden sosiokulttuurisista ja tieteellisistä ulottuvuuksista ja pohdin mahdollisuuksia lähestyä joitain terveystiedon julkisuuteen liittyviä tabuja jatkotutkimuksessa.

Maria Lassila-Merisalo, Hämeen ammattikorkeakoulu

Kehittyvää julkaisu-toimintaa. HAMK:n julkaisut 2011–15 osana korkeakoulujen julkaisukenttää

Kun ammattikorkeakoulujen rahoitus muuttui yliopistojen tapaan tulosperusteiseksi vuoden 2014 alusta, julkaisut tulivat konkreettisesti osaksi rahoitusmallia. Ne muodostavat koko rahoituksesta

ainoastaan kahden prosentin palasen, joka on merkittävästi pienempi kuin yliopistojen 13 prosentin viipale. Ammattikorkeakouluissa kaikki julkaisut ovat myös ainakin toistaiseksi samanarvoisia, eli asiantuntijakolumni ammatti- tai yleisjulkaisussa on yhtä arvokas kuin Julkaisufoorumin kolmannen tasoluokan vertaisarvioitu tieteellinen artikkeli.

Julkaiseminen ei ole ammattikorkeakoulukontekstissa itsestäänselvyys. Ammattikorkeakoulu on instituutiona vasta kaksikymmenvuotias. Esimerkkitapaukseni Hämeen ammattikorkeakoulu eli HAMK on koottu tuolloin 17 opiston pohjalta. Korkeakouluidentiteetin ja sen mukaisen toimintakulttuurin syntyminen vie aikaa, eivätkä läheskään kaikki opettajat miellä julkaisemista osaksi perustehtäviään. Siihen ollaan kuitenkin menossa, kun julkaiseminen tulee koko opetus- ja tutkimushenkilöstön henkilökohtaisiin tavoitteisiin.

Esitykseni pohja-aineistona on Hämeen ammattikorkeakoulun julkaisurekisteri vuosilta 2011–15. Sen sekä Vipusen ja Juulin tarjoamien aineistojen avulla pohdin yleensä ammattikorkeakoulujen ja erityisesti HAMKin roolia julkaisemisen näkökulmasta. Edustaako HAMKin julkaisuprofiili sen käytännön toimintaa? Miten korkeakoulujen duaalimalli ja yliopistojen sekä ammattikorkeakoulujen lakisääteiset tehtävät näyttäytyvät julkaisuissa? Mikä on ammattikorkeakoulujen rooli tiedon ja asiantuntijuuden popularisoinnissa?